

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
piotr.szukalski@uni.lodz.pl

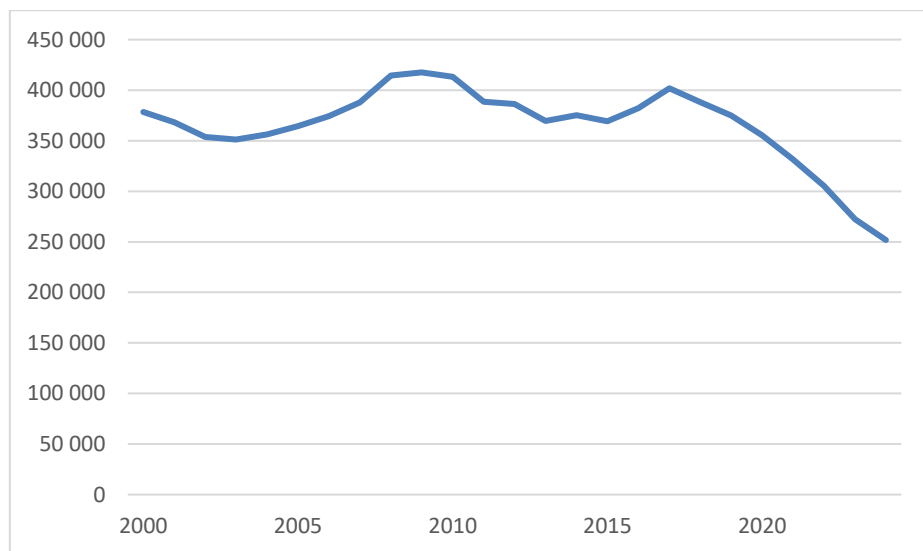

Zmiany liczby urodzeń w ostatnich latach w ujęciu przestrzennym

Obserwowany w ostatnich latach spadek liczby urodzeń – choć oczekiwany z uwagi na zmniejszającą się liczbę kobiet w najlepszym wieku do wydawania na świat potomstwa, tj. w wieku 25-35 lat – zaskakuje z dwóch powodów. Po pierwsze, z uwagi na skalę, albowiem spadek ten jest zdecydowanie większy w porównaniu do wspomnianego zmniejszania się liczby potencjalnych matek. Po drugie, z uwagi na spodziewaną po pierwszej fali obniżki płodności, wynikającej z niepewności czasu Covid-19 i wojny rosyjsko-ukraińskiej, chociażby częściową kompensację urodzeń, z których zrezygnowano w powyższych czasach niepokoju i braku stabilności. W rezultacie zaobserwowane w 2024 r. 251,8 tys. urodzeń to wartość nie tylko najniższa w powojennej i międzywojennej Polsce, ale równa liczbie urodzeń nieodnotowywanej na obecnych ziemiach polskich od mniej więcej 200 lat.

Aby uzmysłowić skalę zaistniałego spadku, wystarczy wskazać, że liczba z 2024 r. stanowi 67% odpowiedniej wartości sprzed 5 (2019 r.) czy 10 lat (2014 r.), a zatem w ciągu kilku lat zmniejszyła się o 1/3 – rys. 1.

Rysunek 1
Liczba urodzeń żywych w latach 2000-2024

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdل.stat.gov.pl/bdل/dane/podgrup/tablica>

Odnotowane zmiany liczby urodzeń w ostatnim ćwierćwieczu były bardzo zróżnicowane przestrzennie, podobnie jak i długookresowe zmiany dzietności [Szukalski, 2022]. Nie inaczej jest w ostatnich latach, choć jednocześnie we wszystkich województwach rok 2024 okazał się być jednostką czasu o minimalnej liczbie urodzeń (tab. 1).

Tabela 1

Liczba urodzeń w latach 2000-2024 według województw (w tysiącach)

Region	2000	2005	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Dolnośląskie	26,1	25,7	29,5	26,3	25,7	24,4	22,7	19,5	18,2
Kujawsko-pomorskie	21,5	20,5	22,6	19,2	18,0	16,7	15,1	13,5	12,1
Lubelskie	23,1	21,3	22,6	19,7	18,0	16,6	15,2	13,5	12,6
Lubuskie	10,0	9,9	10,9	9,4	8,6	7,9	7,1	6,5	5,9
Łódzkie	23,5	22,6	25,5	22,1	20,9	19,6	18,2	16,4	14,9
Małopolskie	35,1	32,5	37,0	34,7	35,4	33,3	31,1	28,3	26,6
Mazowieckie	48,2	50,0	60,8	57,5	56,7	53,9	50,2	44,9	42,2
Opolskie	9,4	8,5	9,2	8,3	8,0	7,3	6,8	6,2	5,4
Podkarpackie	23,6	20,5	22,0	19,6	19,6	17,9	16,8	14,9	13,9
Podlaskie	12,1	11,0	11,9	10,8	10,6	10,1	9,2	8,3	7,6
Pomorskie	23,4	23,4	26,9	24,6	24,5	23,3	21,0	19,1	17,6
Śląskie	42,2	40,8	47,8	41,6	38,2	34,7	31,6	27,6	25,4
Świętokrzyskie	12,6	11,5	12,4	10,6	9,5	8,7	8,2	7,2	6,5
Warmińsko-mazurskie	15,6	14,8	15,8	13,1	12,1	10,5	9,9	8,5	8,1
Wielkopolskie	35,1	35,3	40,9	36,8	35,9	33,5	30,5	27,5	25,5
Zachodniopomorskie	16,9	16,1	17,3	15,1	13,7	12,9	11,7	10,4	9,6
Polska	378,3	364,4	413,3	369,3	355,3	331,5	305,1	272,5	251,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>

We wszystkich badanych jednostkach administracyjnych lata 2020-2024 były okresem – wolniejszego lub szybszego – spadku liczby urodzeń. Porównując rok 2024 do 2019 – kiedy to w skali kraju nastąpił spadek urodzeń o 1/3 – najmniejsze zmiany zauważyć można w województwach małopolskim (spadek o 28,0%), mazowieckim (29,1%) i łódzkim (31,4%), zaś największe w kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim (po 37,4%) oraz śląskim (37,3%).

Wspomniane przestrzenne zróżnicowanie wynikało zarówno ze zmian potencjału prokreacyjnego poszczególnych części kraju (zmniejszanie się liczby kobiet w wieku rozrodczym, a zwłaszcza w wieku 25-39 lat, zarówno wskutek odmiennego poziomu urodzeń przed laty, jak i wskutek zróżnicowanej skali migracji krajowych i zagranicznych), jak i odmiennego tempa zmian zachowań rozrodczych [Szukalski, 2022].

Jednakże zdawać sobie należy sprawę, że zróżnicowanie zmian liczby urodzeń było jeszcze większe na poziomie powiatów (tab. 2). W tym bowiem przypadku znaleźć można przykłady zmniejszenia się urodzeń i po ponad 40% pomiędzy 2019 a 2024 r. Generalnie, w 288 powiatach wystąpił spadek liczby urodzeń o co najmniej 30%, w tym w 72 powiatach o co najmniej 40%, zaś w 4 o co najmniej połowę. Generalnie najlepsza sytuacja występowała w powiatach okalających duże i wielkie miasta, w których w ostatnich latach osiedlali się młodzi ludzie szukający lepszych warunków mieszkaniowych.

Przedstawione, niekiedy bardzo dynamiczne na lokalnym poziomie, zmiany pociągają i pociągają będą za sobą cały szereg ekonomicznych i społecznych konsekwencji.

Opisywany, bardzo szybki spadek liczby urodzeń już obecnie dotyka te działy gospodarki i usług społecznych, które koncentrują się na zaspokajaniu potrzeb małych dzieci i ich rodziców. Drastycznie zmniejsza się zapotrzebowanie na żywność, kosmetyki, odzież i inne utensylia dla niemowląt i innych małych dzieci. Pojawiające się niewykorzystane miejsca w żłobkach i przedszkolach są innym tego symptomem [PAP, 2025]. Podejrzewać można, że z kolei dostęp do usług pediatrów znacząco się poprawił.

Tabela 2
Powiaty o największej i najmniejszej zmianie liczby urodzeń w latach 2019-2024
według województw (w %, rok 2019=100%)

Region	Stolica	Największy spadek	Najmniejszy spadek
Dolnośląskie (67,6%)	Wrocław (71,8%)	karkonoski (51,2%), Jelenia Góra (53,2%), jaworski (53,4%)	wrocławski (87,9%), średzki (75,0%), legnicki (74,7%)
Kujawsko-pomorskie (62,6%)	Bydgoszcz (65,1%), Toruń (62,9%)	Włocławek (54,8%), radziejowski (56,7%), chełmiński (57,7%)	aleksandrowski (74,2%), lipnowski (71,5%), włocławski (71,5%)
Lubelskie (65,1%)	Lublin (68,3%)	hrubieszowski (54,1%), parczewski (54,3%), rycki (56,4%)	białski (71,9%), lubartowski (71,9%), lubelski (71,0%)
Lubuskie (64,7%)	Gorzów Wlkp. (61,5%), Zielona Góra (66,8%)	żagański (55,5%), sulciński (56,6%), słubicki (57,2%)	gorzowski (75,2%), świebodziński (70,0%), nowosolski (69,0%)
Łódzkie (68,6%)	Łódź (70,9%)	bełchatowski (55,7%), Skierniewice (59,1%), piotrkowski (63,3%)	łęczycki (78,6%), łowicki (76,4%), Piotrków Tryb. (74,6%)
Małopolskie (72,0%)	Kraków (74,6%)	gorlicki (56,5%), oświęcimski (61,2%), chrzanowski (62,2%)	wielicki (92,3%), tatrzański (77,8%), krakowski (77,4%)
Mazowieckie (70,9%)	Warszawa (69,6%)	zwoleniński (61,0%), Płock (61,8%), lipski (61,9%)	warszawski zachodni (89,7%), piaseczyński (79,7%), grodziski (79,6%)
Opolskie (63,7%)	Opole (63,0%)	namysłowski (56,5%), głubczycki (59,2%), prudnicki (60,5%)	opolski (68,2%), kluczborski (68,1%), kędzierzyńsko-kozielski (66,2%)
Podkarpackie (67,2%)	Rzeszów (85,7%)	leski (49,4%), bieszczadzki (50,0%), Tarnobrzeg (51,7%)	Rzeszów (85,7%), rzeszowski (74,5%), Krosno (74,3%)
Podlaskie (66,6%)	Białystok (65,4%)	hajnowski (48,6%), grajewski (56,6%), suwalski (59,3%)	białostocki (79,7%), kolneński (72,6%), wysokomazowiecki (71,8%)
Pomorskie (67,7%)	Gdańsk (69,7%)	Sopot (46,8%), sztumski (53,2%), człuchowski (55,4%)	pucki (77,6%), wejherowski (74,6%), kartuski (74,6%)
Śląskie (62,7%)	Katowice (67,1%)	rybnicki (53,5%), Ruda Śląska (53,7%), Mysłowice (57,5%)	żywiecki (71,7%), Żory (71,3%), Świętochłowice (70,6%)
Świętokrzyskie (63,3%)	Kielce (67,3%)	skarżyski (52,4%), staszowski (53,8%), sandomierski (58,5%)	włoszczowski (71,5%), kazimierski (71,5%), ostrowiecki (69,9%)
Warmińsko-mazurskie (62,6%)	Olsztyn (63,3%)	kętrzyński (52,8%), ostródzki (53,1%), mrągowski (54,2%)	olsztyński (77,1%), działdowski (68,3%), ilawski (68,0%)
Wielkopolskie (67,9%)	Poznań (66,7%)	Konin (52,7%), kolski (56,8%), chodzieński (57,2%)	kępiski (78,4%), wrzesiński (77,1%), leszczyński (76,0%)
Zachodniopomorskie (65,5%)	Szczecin (70,5%)	lobeski (51,4%), choszczeński (57,3%), walecki (58,2%)	policki (80,3%), pyrzycki (74,2%), goleniowski (71,1%)
Polska (67,2%)	Warszawa (69,6%)	Sopot (46,8%), hajnowski (48,6%), leski (49,4%)	wielicki (92,3%), warszawski zachodni (89,7%), wrocławski (87,9%)

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>

Ostatnie lata to w przypadku wielu samorządów lokalnych jednostek administracyjnych czas dyskusji o dostosowaniu sieci szkół podstawowych do przemian demograficznych. Dyskusje te – niekiedy bardzo burzliwe z uwagi na niechęć mieszkańców do likwidacji pobliskich oddziałów szkół, a w efekcie do skazywania dzieci na dojazdy, co wzmacniane jest obawą przed zanikiem kulturotwórczych funkcji szkoły – w nadchodzących latach będą jedynie narastać wraz z dochodzeniem coraz mniej licznych roczników dzieci do wieku podjęcia nauki w szkołach. Jedynym pozytywnym skutkiem zmniejszania się liczby uczniów w przyszłości i ich koncentrowania w mniejszej liczbie szkół i oddziałów będzie zmniejszanie się zapotrzebowania na nauczycieli, co zminimalizuje nadchodzące problemy kadrowe związane ze strukturą wieku przedstawicieli tego zawodu i relatywnie niedużym napływem osób rozpoczynających karierę zawodową w tym fachu [Szukalski, 2024].

Za kilkanaście lat z podobnymi problemami zmagać się będzie szkolnictwo średnie, a następnie szkoły wyższe i rynek pracy, na który wchodzić będzie mniej pracowników. Te ostatnie problemy – z uwagi na inne podmioty im podlegające – niekoniecznie muszą być już lokalnym zagrożeniem, jakim bez wątpienia jest odnotowywany w ostatnich latach spadek liczby urodzeń.

Niestety, rok 2025 nie przynosi zmian, jeśli idzie o obserwowane tendencje – w pierwszym półroczu liczba urodzeń była niższa o 8% w stosunku do analogicznego okresu w 2024 r.

Literatura:

- PAP, 2025, *Tysiące wolnych miejsc w przedszkolach. Miasta: musimy zmniejszyć liczbę oddziałów*, Serwis Samorządowy PAP, 29.08.2025, <https://samorząd.pap.pl/kategoria/edukacja/tysiace-wolnych-miejsc-w-przedszkolach-miasta-musimy-zmniejszac-liczbe-oddzialow>
- RRL (Rządowa Rada Ludnościowa), 2024, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2022-2023*, Warszawa, <https://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/rzadowa-rada-ludnosciova/raporty/>
- Szukalski P., 2022, *Przemiany dzietności w Polsce w latach 2002–2019 w układzie przestrzennym powiatów*, [w:] K. Markowski (red.), *Konsekwencje zmian demograficznych*, RRL, GUS, Warszawa, 15-31, <https://kd.stat.gov.pl/publikacje>
- Szukalski P., 2023, *Wyzwania demograficzne przyszłości*, [w:] J. Hryniewicz (red.), *Polska XXI wiek - wyzwania demograficzne. III Kongres Demograficzny w Polsce 2022*, RRL, Warszawa, 29-55, <https://kd.stat.gov.pl/images/publikacje/polska-xxi-wiek-wyzwania-demograficzne-internet-11viii.pdf>
- Szukalski P., 2024, *Przemiany demograficzne a nieoczywiste wyzwania polityki społecznej w Polsce*, „Polityka Społeczna”, nr 11-12, 28-33, <https://polityka-spoeczna.ipiss.com.pl/article/548494/pl>